

Dostęp do edukacji w krajach Bliskiego Wschodu dotkniętych kryzysem, ze szczególnym uwzględnieniem Libanu i Syrii - 2026 - Raport

Kaja Adamczyk

Another Perspective Foundation

**Co-funded by
the European Union**

*

Niniejsza publikacja jest współfinansowana przez Unię Europejską. Odpowiedzialność za jej treść ponosi wyłącznie autorka – Kaja Adamczyk oraz Fundacja Another Perspective. Treść ta niekoniecznie odzwierciedla stanowisko Unii Europejskiej.

*

Niniejsza publikacja jest współfinansowana w ramach polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora – Kai Adamczyk oraz Fundacji Another Perspective, zgromadzone na podstawie wywiadów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej

*

Spis treści

Abstrakt	4
Notka wprowadzająca	5
Wstęp	6
Liban	7
Edukacja Publiczna i Prywatna w Czasie Kryzysu	7
Nauka Zdalna: Od Improwizacji do Instytucjonalnej Odpowiedzi	8
Rosnące Wskaźniki Porzucania Szkoły	9
Zdrowie Psychiczne i Edukacja	9
Uczelnie, Aspiracje Młodzieży i Drenaż Mózgów	10
Relacja Między Libanem a Syrią	12
Syria	13
Sektor Organizacji Pozarządowych i Humanitarny (Liban i Syria)	14
Wnioski	15
Bibliografia	16

Abstrakt

Niniejszy raport analizuje stan edukacji w krajach Bliskiego Wschodu dotkniętych konfliktami, ze szczególnym uwzględnieniem Libanu i Syrii. W całym regionie przedłużająca się niestabilność zakłóciła i wciąż zakłóca dostęp do edukacji, pozbawiając wielu dzieci lat regularnej nauki. Pomimo to, zakłócenia w edukacji są często pomijane w szerszych dyskusjach dotyczących konfliktów i reakcji humanitarnej, mimo że niosą za sobą poważne długoterminowe konsekwencje dla rozwoju, nierówności społecznych, mobilności społecznej oraz odbudowy po konflikcie.

W odniesieniu do Libanu raport bada, w jaki sposób nakładające się kryzysy z ostatnich lat wpłynęły na system edukacji i uniemożliwiły znaczącą odbudowę. Do kluczowych tematów należą: pogłębiający się podział między edukacją publiczną a prywatną w trakcie obecnego konfliktu (2025-2026), przekształcanie szkół publicznych w schrony dla wysiedlonych populacji, nierówny dostęp do infrastruktury internetowej niezbędnej do nauki zdalnej, rosnące wskaźniki porzucania szkoły związane z pogarszającą się sytuacją gospodarczą i polityczną oraz konsekwencje dla zdrowia psychicznego wynikające z przedłużających się zakłóceń w edukacji.

Raport łączy następnie te zmiany z doświadczeniami uchodźców syryjskich mieszkających w Libanie, w szczególności tych, którzy niedawno rozpoczęli powrót do Syrii. Bada zarówno wyzwania edukacyjne, z jakimi borykali się uchodźcy w Libanie, jak i trudności związane z reintegracją z syryjskim systemem edukacji po latach wysiedlenia i przerw w nauce.

Na koniec raport analizuje sektor organizacji pozarządowych i humanitarny w obu krajach, koncentrując się na zmieniających się priorytetach donatorów oraz rosnących wysiłkach na rzecz wspierania edukacji w schronach, środowiskach wysiedleńczych i pozaformalnych środowiskach edukacyjnych.

Badanie ma charakter wysoce jakościowy i opiera się głównie na częściowo ustrukturyzowanych wywiadach przeprowadzonych przez autorkę z pracownikami sektorów edukacji, reagowania humanitarnego, wsparcia uchodźców oraz badań akademickich, a także na raportach organizacji takich jak Save the Children i UNICEF.

Notka wprowadzająca

Niniejszy raport powstał z obserwacji i dzięki kontaktom Fundacji Another Perspective, nawiązanych podczas ostatnich lat działań skupiających się głównie w Libanie. Powstał on w niezwykle dynamicznym momencie w rejonie – rozmowy zostały przeprowadzone pomiędzy marcem a majem 2026 roku. Raport ten zgłębia sytuację edukacji w Libanie i porusza również stan edukacji w Syrii – kraju w ostatnich latach głęboko powiązany z Libanem przez wzgląd na ruchy migracyjne. Raport ma na celu rozpoczęcie dyskusji na temat edukacji w rejonach, w których często przestaje ona być priorytetem ze względu na zagrożenie życia.

Wstęp

W krajach Bliskiego Wschodu dotkniętych konfliktami dostęp do edukacji jest regularnie zakłócany przez nakładające się kryzysy - konflikty zbrojne, niestabilność polityczną, załamanie gospodarcze, wysiedlenia i zniszczenie infrastruktury. Choć kwestie te są szeroko omawiane w dyskursie humanitarnym i politycznym, edukacja jest często traktowana jako sprawa drugorzędna, mimo jej znaczenia dla długoterminowego odbudowania, stabilności społecznej i przyszłego rozwoju gospodarczego.

W wielu przypadkach systemy edukacyjne nie są zakłócane jednorazowo, lecz wielokrotnie przez długie okresy. Dzieci doświadczają przerw w nauce przez wiele lat, co skutkuje kumulującymi się stratami edukacyjnymi, pogłębiającymi się nierównościami, spadkiem jakości kształcenia oraz długoterminowymi konsekwencjami dla przyszłego zatrudnienia, zdrowia psychicznego i mobilności społecznej.

Niniejszy raport koncentruje się na Libanie i Syrii oraz na relacji między nimi poprzez wysiedlenia i migracje. W 2023 roku wskaźnik ukończenia szkoły podstawowej wynosił 67% w Libanie i 60% w Syrii. W 2003 roku ten sam wskaźnik ten wynosił 73% dla Libanu i 98% dla Syrii (Data API UNESCO, 2026). W ciągu tych dwudziestu lat Liban doświadczył nakładających się kryzysów gospodarczych, politycznych i humanitarnych, które poważnie obciążły infrastrukturę publiczną, w tym system edukacji. Syria natomiast wciąż zmaga się z długoterminowymi konsekwencjami ponad piętnastu lat konfliktu, który poważnie wpłynął na infrastrukturę edukacyjną, ciągłość kształcenia i dostęp do formalnej edukacji w całym kraju.

Relacja między oboma krajami jest kluczowa dla zrozumienia zakłóceń edukacyjnych w regionie. Liban przez ponad dekadę przyjmował dużą liczbę uchodźców syryjskich, co dodatkowo obciążało szkoły publiczne i infrastrukturę, jednocześnie generując nowe potrzeby edukacyjne. W ostatnim czasie, część syryjskich rodzin uchodźczych zaczęła powracać do Syrii, stwarzając dodatkową złożoność, gdy dzieci próbują reintegrować się z syryjskim systemem edukacji po latach wysiedlenia i przerw w nauce.

Raport podzielony jest na cztery główne sekcje: Liban, wzajemne relacje między Libanem a Syrią, Syria i sektor organizacji pozarządowych i humanitarnych w rejonie. W tych sekcjach omówiono kluczowe tematy, w tym nierówności między edukacją publiczną a prywatną, naukę zdalną i dostęp cyfrowy, wykorzystanie szkół jako schronów, wskaźniki porzucania nauki związane z niestabilnością, wpływ na zdrowie psychiczne oraz rolę organizacji pozarządowych i interwencji rządowych.

Badanie oparte jest na metodach jakościowych, głównie wywiadach przeprowadzonych przez autorkę z pracownikami sektorów edukacji, reagowania humanitarnego, wsparcia uchodźców i badań w Libanie, a także na analizie raportów organizacji takich jak Save the Children i UNICEF. Wywiady przeprowadzono między marcem a majem 2026 roku, a więc w napiętej i szybko zmieniającej się sytuacji w Libanie, stąd też szerszy opis sytuacji w tym kraju.

Liban

Liban jest krajem, który w ciągu ostatnich kilku lat doświadczył różnych konfliktów: załamania gospodarczego w 2019 roku, Covid-19, eksplozji w porcie w Bejrucie w 2020 roku, wojny izraelsko-palestyńskiej od 2023 roku, podczas której atakowane były rejony południowego Libanu związane z Hezbollahem, a wreszcie najbardziej aktualnej wojny z Iranem w 2026 roku, podczas której na początku 2026 roku bombardowane były nie tylko południowo-libańskie rejony, a także Bejrut. Badanie opiera się na wywiadach przeprowadzonych na początku 2026 roku, przy czym niektóre z nich miały miejsce około najintensywniejszego okresu, tj. 8 kwietnia, podczas izraelskich ataków na Liban, a niektóre na początku maja podczas zawieszenia broni.

Edukacja Publiczna i Prywatna w Czasie Kryzysu

Libański system edukacji od dawna jest głęboko podzielony na publiczny i prywatny. 72% uczniów uczęszcza do szkół prywatnych, podczas gdy tylko 28% do publicznych (R. Baddour, dr S. BouJaoude, 2025). Jednym z najsilniejszych tematów pojawiających się w badaniach jest pogłębianie się tego podziału w obecnym okresie niestabilności.

Niedawne konflikty spowodowały wewnętrzne wysiedlenie 1,3 miliona osób (UNICEF, 2025). Uczestnicy wywiadów wielokrotnie podkreślali, rosnący problem przekształcania szkół publicznych w schrony dla wysiedlonych populacji. Chociaż odgrywa to kluczową rolę humanitarną, poważnie zakłóca też funkcjonowanie publicznego systemu edukacji - mieszcząc wysiedlone rodziny, szkoły często nie są w stanie normalnie funkcjonować.

Rym Dada-Husseini, Skarbnik Rotary Club w Trypolisie, wyjaśniła, że wiele osób mieszkających w południowym Libanie zostało zmuszonych do ucieczki z domów i przeniesienia się do północnych regionów lub bezpieczniejszych obszarów wokół Bejrutu. W rezultacie wiele szkół publicznych zostało przekształconych w schrony. Szkoły funkcjonujące jako schrony nie były już w stanie działać jak wcześniej, a w niektórych przypadkach musiały całkowicie się zamknąć.

Nooramaria Parikka, Oficer ds. Edukacji pracująca z UNICEF, wyjaśniła, że w momencie wywiadu (początek maja 2026 roku) 362 szkoły publiczne były oficjalnie wykorzystywane jako schrony, bezpośrednio zakłócając edukację zapisanych tam dzieci. Poza kwestią szkół funkcjonujących jako schrony, samo dotarcie do szkoły w okresie aktywnego konfliktu było często uznawane za niebezpieczne, a wręcz niemożliwe.

Szkoły prywatne natomiast nie były wykorzystywane jako schrony. W rezultacie były mniej dotknięte tą konkretną formą zakłóceń, będąc w stanie kontynuować działanie — całkowicie stacjonarnie lub w systemie hybrydowym. Wielu rozmówców argumentowało, że wojna pogłębiła już istniejący podział między edukacją publiczną a prywatną w Libanie.

Rozmówcy zauważyli również, że uczniowie uczęszczający do szkół prywatnych byli znacznie bardziej skłonni do posiadania stabilnych połączeń internetowych, elektryczności, transportu i nauczycieli, którzy nadal byli w stanie konsekwentnie uczyć. Nauczyciele w szkołach prywatnych otrzymywali również lepsze wynagrodzenia, co pomagało utrzymać motywację i ciągłość pracy w niestabilnych czasach.

Balsam Gharib, Analityczka ds. Badań i Danych na Amerykańskim Uniwersytecie w Bejrucie, opisała poważne nierówności między szkołami również w samym sektorze publicznym. W niektórych przypadkach szkoły z wieloma budynkami były w stanie częściowo funkcjonować, przekształcając tylko jeden budynek w schron, a kontynuując zajęcia w innym. Jednak wiele

szkół nie miało takiej możliwości. W rezultacie ciągłość edukacji zależała w dużej mierze od geografii, infrastruktury i lokalnej sytuacji bezpieczeństwa.

Kilku rozmówców podkreśliło również rosnące nierówności regionalne. Obszary oddalone od Bejrutu i Góry Libanu opisywano jako posiadające znacznie słabszą infrastrukturę edukacyjną często uniemożliwiając płynną edukację w okresie kryzysu.

Sytuacja stworzyła też dylemat moralny: czy priorytetem powinno być zakwaterowanie wysiedlonych populacji, czy zachowanie dostępu do edukacji. W ramach szerszych struktur reagowania humanitarne edukacja była często traktowana jako mniej pilna niż bezpośrednie potrzeby, takie jak schronienie, żywność, zdrowie i bezpieczeństwo.

Nauka Zdalna: Od Improwizacji do Instytucjonalnej Odpowiedzi

Nauka zdalna stała się jedną z podstawowych odpowiedzi na zakłócenia edukacyjne w okresach, gdy fizyczny dostęp do szkół był ograniczony lub niemożliwy.

W czasie Covid-19, pierwszego poważnego zakłócenia dostępu do edukacji, systemy nauki zdalnej były wysoce improwizowane. Rozmówcy wielokrotnie opisywali, jak nauczyciele w dużej mierze polegali na aplikacji WhatsApp, aby kontynuować nauczanie uczniów.

Carol Abdul-Khalek, Asystentka ds. Trwałych Rozwiązań w UNHCR Liban, opisała, jak nauczyciele szkół publicznych nagrywali pięćdziesięciminutowe notatki głosowe i wysyłali je uczniom podczas pandemii Covid-19, ponieważ nie istniała żadna formalna infrastruktura online. Rym Dada-Husseini wyjaśniła, że nauczyciele często wysyłali również lekcje, agendy i zadania do rodziców za pośrednictwem grup WhatsApp, pozostawiając rodzicom odpowiedzialność za pomaganie dzieciom w śledzeniu materiału w domu. To często przyczyniało się do pogłębiania nierówności w edukacji pomiędzy dziećmi, których rodzice byli w stanie lepiej wytłumaczyć materiał a tymi, których rodzice nie byli w stanie tego zrobić, bądź musieli skupić się na innych priorytetach.

Kilku uczestników podkreśliło, że ta metoda była wysoce nieefektywna i przyczyniła się do poważnych strat w nauce. Wiele gospodarstw domowych nie miało stabilnej elektryczności, dostępu do internetu ani urządzeń cyfrowych. W Libanie elektryczność była często dostępna tylko przez kilka godzin dziennie. Choć zamożniejsze gospodarstwa domowe często posiadały prywatne generatory, nie było to dostępne dla większości rodzin.

Rozmówcy zauważyli, że te nierówności infrastrukturalne jeszcze bardziej pogłębiły podział między uczniami z różnych środowisk ekonomicznych.

Z czasem i wraz z nowymi kryzysami, nauka zdalna stała się bardziej ustrukturyzowana. Uczestnicy opisali inicjatywy wprowadzone przez rząd, próbujące sformalizować edukację online. Firmy internetowe zaczęły zapewniać uczniom bezpłatne pakiety danych mobilnych, w tym programy oferujące dwadzieścia gigabajtów bezpłatnych danych w celu wspierania dostępu edukacyjnego, wsparcie uruchomione przez Ministerstwo Edukacji i finansowane ze środków UNICEF.

Rozmówcy opisali również tę zmianę jako bezprecedensową pod względem szybkości, z jaką szkoły i ministerstwa dostosowały się do nauczania online. Ponadto, Ministerstwo Edukacji pozwoliło szkołom na elastyczność w wyborze najbardziej odpowiedniego systemu w zależności od lokalnych warunków, w tym w pełni online, hybrydowego lub częściowo stacjonarnego nauczania.

Inicjatywy wspierane przez UNICEF zapewniały też uczniom w schronach urządzenia cyfrowe i bezpłatny dostęp do danych. Rozmówcy wskazywali jednak, że przepełnione schrony i słaba łączność nadal ograniczały skuteczność nauki online.

Pomimo tych usprawnień rozmówcy konsekwentnie podkreślali, że nauka online nie jest równoważna edukacji twarzą w twarz. Opisywali oni również widoczny spadek jakości edukacji, szczególnie w takich przedmiotach jak matematyka i języki.

Rosnące Wskaźniki Porzucania Szkoły

Rosnące wskaźniki porzucania szkoły pojawiły się jako kolejny ważny temat w wywiadach. Na rok 2024 zarówno Syria, jak i Liban miały około 22% dzieci w wieku szkolnym poza systemem edukacji (Save the Children, 2024). Najnowsze konflikty pogorszyły trudną sytuację edukacyjną Libanu, który już wcześniej pozostawił ponad 500 000 dzieci poza szkołą po latach trudności gospodarczych, strajków nauczycielskich i skutków Covid-19 (UNICEF, 2025).

Uczestnicy rozmów wielokrotnie łączyli rosnące wskaźniki porzucania nauki z pogarszającymi się warunkami ekonomicznymi, powtarzającymi się zakłóceniami edukacyjnymi i szerszą niestabilnością dotykającą rodziny w Libanie. Wielu rodziców coraz częściej czuło się zmuszonych do wysyłania dzieci do pracy zamiast do szkoły, aby wesprzeć dochody gospodarstwa domowego. Dodatkowo rosnące koszty transportu uniemożliwiały niektórym uczniom regularne uczęszczanie do szkoły.

Kwestia transportu stała się szczególnie poważna po wzrostach cen paliwa na początku 2026 roku. Nawet gdy transport pozostawał częściowo dotowany, wiele rodzin nie mogło sobie pozwolić na opłaty za autobus szkolny.

Rozmówcy opisywali również, jak powtarzające się zakłócenia w edukacji tworzyły niepewność co do tego, czy szkoły pozostaną otwarte, co coraz bardziej utrudniało utrzymanie zaangażowania edukacyjnego.

Wysiedlenia dodatkowo komplikowały ciągłość edukacji. Uczniowie, którzy nie mogli uczęszczać do swoich szkół, często próbowali tymczasowo zapisać się do szkół bliżej schronów lub miejsc wysiedlenia, co tworzyło dodatkową niestabilność i przerwy. Rozmówcy podkreślali, że problem ten staje się coraz trudniejszy do odwrócenia ze względu na przedłużający się charakter nakładających się kryzysów w Libanie.

Zdrowie Psychiczne i Edukacja

Zdrowie psychiczne pojawiło się jako jeden z najistotniejszych tematów przekrojowych w badaniach.

Rozmówcy wielokrotnie łączyli zakłócenia edukacyjne z szerszym wyczerpaniem psychologicznym dotykającym zarówno uczniów, jak i nauczycieli.

Rym Dada-Husseini, która jest również wykładowczynią grafiki komputerowej na Uniwersytecie Balamand, opisała, jak obecnym studentom brakuje entuzjazmu, motywacji i zaangażowania obserwowanych w poprzednich pokoleniach. Według Rym, studenci doświadczyli tak wielu lat zakłóceń, że wielu z nich nie wierzy już w przyszłą stabilność lub możliwości zatrudnienia. Ostatnie konflikty zbrojne jeszcze bardziej pogłębiły kryzys edukacyjny, w którym dzieci straciły do 60% nauki w ciągu 6 lat (Uniwersytet Cambridge, 2024).

Kilku uczestników podkreśliło, że skuteczna nauka wymaga stabilności, konsekwencji i bezpieczeństwa psychologicznego — wszystkich elementów, które były wielokrotnie podważane w Libanie w ostatnich latach.

Rozmówcy opisali skumulowany wpływ nakładających się kryzysów, w tym załamania gospodarczego, Covid-19, eksplozji w Bejrucie i obecnego konfliktu, wyjaśniając, że nigdy nie było wystarczająco dużo czasu, aby wyjść z jednego kryzysu, zanim pojawił się kolejny.

Balsam Gharib opisała psychologiczne obciążenie kontynuowania codziennego życia pod nieustannym zagrożeniem bombardowaniem. Jeden szczególnie uderzający przykład dotyczył wykładu na uczelni, podczas którego niedaleko eksplodowała bomba, a studentka nagrywająca film z wykładu była słyszana wołając o swą mamę. Sytuacja ta została opisana jako reprezentatywna dla poziomu strachu, którego doświadczają studenci i wykładowcy.

Kilku rozmówców zauważyło, że dzieci coraz bardziej przyzwyczajają się do przemocy związanej z wojną i bomb dźwiękowych, wyjaśniając, że reagują one teraz na bomby dźwiękowe, jakby były zwykłymi zdarzeniami, mimo psychologicznego stresu, jaki powodują.

Uczestnicy opisali również widoczne oznaki wyczerpania w całym społeczeństwie. Rym Dada-Husseini stwierdziła, że wiele osób zaczęło polegać na lekach takich jak Valium z powodu chronicznego stresu i niepokoju. Rym omówiła też emocjonalny wpływ na dzieci dorastające całkowicie w warunkach kryzysu, z perspektywy matki. Wspomniała pytanie jej dwunastoletniego dziecka: 'Dlaczego wszystko stało się złe, gdy stałem się wystarczająco dorosły, aby rozumieć to, co dzieje się wokół mnie?'.

Rozmówcy łączyli też okres Covid-19 ze spadkiem interakcji społecznych i inteligencji emocjonalnej wśród dzieci, argumentując, że pokolenie wychowane podczas powtarzających się kryzysów często ma trudności z wyobrażeniem sobie stabilnej przeszłości.

Jednocześnie uczestnicy zauważyli rosnące uznanie wśród organizacji pozarządowych i humanitarnych, że edukacji nie można oddzielić od zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego.

Uczelnie, Aspiracje Młodzieży i Drenaż Mózgów

Kolejnym powracającym tematem w wywiadach było rosnące wśród młodych ludzi pragnienie opuszczenia Libanu w poszukiwaniu stabilności za granicą.

Uczestnicy wielokrotnie stwierdzali, że studenci coraz częściej postrzegają studia za granicą nie tyle jako akademicko lepsze, co jako psychologicznie bezpieczniejsze i bardziej stabilne.

Rym Dada-Husseini opisała, jak jej najstarsza córka przeniosła się do Kanady właśnie dlatego, że nie chciała już żyć w warunkach niestabilności i niepewności.

Uczestnicy wyjaśnili też, że prestiżowe libańskie uczelnie, które historycznie przyciągały dużą liczbę lokalnych studentów, coraz bardziej przeszły na nauczanie online podczas konfliktu, zniechęcając studentów do pozostania w kraju.

Kilku rozmówców zaobserwowało wyraźne różnice między pokoleniami studentów. Wykładowcy akademicy opisywali młodsze pokolenia jako mające słabsze podstawy edukacyjne, szczególnie w matematyce i językach, z powodu powtarzających się przerw w nauce i ograniczeń nauki online.

Uczestnicy rozmów podkreślali również, że studenci coraz bardziej tracą pewność co do perspektyw zatrudnienia w Libanie. Według rozmówców wielu studentów postrzega emigrację jako jedyną realistyczną ścieżkę do zawodowej stabilności.

Jednocześnie rozmówcy zwracali uwagę na strukturalne problemy na libańskim rynku pracy. Carol Abdul-Khalek opisała poważne niedopasowanie między podażą a popytem na pracę, argumentując, że w libańskim społeczeństwie panuje presja do rozpoczęcia kariery w takich

dziedzinach jak prawo, medycyna i inżynieria, mimo ograniczonych krajowych możliwości w tych sektorach – szczególnie prawa i inżynierii.

Kształcenie w szkołach zawodowych było opisywane jako silnie napiętnowane, często kojarzone z niepowodzeniem akademickim zamiast praktycznym rozwojem zawodowym.

Rozmówcy zauważyli również, że kryzys gospodarczy poważnie dotknął samych nauczycieli. Wielu pedagogów opuściło Liban z powodu niskich wynagrodzeń i pogarszających się warunków życia, co stworzyło dodatkowe obciążenie dla instytucji edukacyjnych. Nauczyciele już wcześniej próbowali protestować przeciwko niskim wynagrodzeniom wynikającym z załamania gospodarczego. Jednakże, ze względu na pojawiające się zagrożenia dla życia problem ten przestał być poruszany jeszcze bardziej pogłębiając ich finansowe problemy przerzucające się również na stan psychiczny.

Relacja Między Libanem a Syrią

Systemy edukacyjne Libanu i Syrii są głęboko ze sobą powiązane poprzez wysiedlenia i migracje.

Liban przez ponad dekadę przyjmował dużą liczbę uchodźców syryjskich, co wywierało ogromną presję na publiczne systemy edukacji, jednocześnie generując nowe potrzeby edukacyjne.

Rozmówcy wyjaśnili, że syryjskie dzieci uchodźcze w Libanie często doświadczały przerw w nauce z powodu wysiedleń, niestabilności, barier językowych i trudności z dostępem do formalnej edukacji.

Jednym z głównych problemów zidentyfikowanych przez Carol Abdul-Khalek, pracującą w UNHCR Liban i koncentrującą się na uchodźcach syryjskich w tym kraju, była kwestia języka. Szkoły syryjskie działają przede wszystkim po arabsku, podczas gdy libańska edukacja publiczna często używa angielskiego lub francuskiego jako języków wykładowych. Carol wyjaśniła, że wiele syryjskich dzieci uchodźczych miało trudności z adaptacją do tych różnic językowych, co przyczyniało się do niskich wskaźników zapisów i wysokich wskaźników porzucania szkoły.

Nooramaria Parikka opisała podział dni lekcyjnych w libańskich szkołach publicznych na zmiany: poranne – przeznaczone dla libańskich uczniów i popołudniowe – przeznaczone dla syryjskich. Syryjskie dzieci uchodźcze mogły więc uczęszczać wyłącznie do szkół, które były w stanie zorganizować popołudniowe zmiany.

Oprócz formalnego kształcenia organizacje pozarządowe i agencje ONZ opracowały nieformalne programy edukacyjne mające na celu pomoc dzieciom nieuczęszczającym do szkół w ewentualnym powrocie do formalnych systemów edukacyjnych, a także ponowne wprowadzenie dzieci, które rzuciły szkołę, do jakiegokolwiek formy edukacji, nawet nieformalnej.

Raport skupia się też na uchodźcach syryjskich, którzy niedawno rozpoczęli powrót do Syrii. Carol Abdul-Khalek podkreśliła, że migracja powrotna nie rozwiązuje automatycznie zakłóceń edukacyjnych.

Rozmówcy opisali trwające wysiłki libańskich i syryjskich ministerstw edukacji w celu ułatwienia transferu świadectw edukacyjnych i dokumentacji akademickiej między oboma krajami, aby wspierać płynniejszą reintegrację z syryjskimi szkołami.

Kilku rozmówców zwróciło też uwagę na to, jak organizacje humanitarne, np. UNHCR, często działają regionalnie pomiędzy zarówno Libanem jak i Syrią, zamiast traktować kwestie edukacyjne jako izolowane problemy krajowe.

Co ciekawe, rozmówcy zaobserwowali, że wielu syryjskich repatriantów, którzy wcześniej mieszkali w Libanie, później zaangażowało się w pracę w organizacjach pozarządowych, inicjatywach społecznych i projektach wsparcia edukacyjnego w samej Syrii. Zostało to opisane jako forma aktywizmu społecznego ukształtowanego przez własne doświadczenia uchodźcze.

Rozmówcy odnotowali również silne poczucie syryjskiego nacjonalizmu i motywacji wśród repatriantów, z których wielu wyrażało pragnienie przyczynienia się do odbudowy kraju po konflikcie.

Syria

Syryjski system edukacji został poważnie dotknięty przez trwający ponad piętnaście lat konflikt, powodujący powszechne zakłócenia w nauce, infrastrukturze i ciągłości edukacji. W roku 2025, 2.45 miliona dzieci było poza szkołą, ponad 7 000 szkół uszkodzonych lub zniszczonych, 28% szkół nie spełniało standardów bezpieczeństwa, a 38% nie spełniało norm dotyczących wody, kanalizacji i higieny (WASH) (SARD, 2025).

Carol Abdul-Khalek wyjaśniła, że wiele dzieci w Syrii doświadczyło przedłużających się przerw w formalnej edukacji, pozostawiając poważne luki w rozwoju edukacyjnym całego pokolenia.

Jednocześnie uczestnicy rozmów zidentyfikowali też pojawiające się oznaki odbudowy w niektórych częściach kraju. Rok 2025 był pierwszym od początku konfliktu, w którym w całym kraju ponownie wdrożono ustandaryzowany krajowy program nauczania i kalendarz (UNICEF, 2025). Syria pozostaje jednak politycznie pofragmentowana, a warunki edukacyjne nadal różnią się znacznie w zależności od regionu.

Damaszek był wielokrotnie opisywany jako znacznie bardziej stabilny podczas trwania wojny niż inne obszary Syrii. Według rozmówców szkoły i uczelnie w Damaszku były w stanie bardziej konsekwentnie funkcjonować przez cały konflikt w porównaniu z innymi rejonami.

Uczestnicy wywiadów zwrócili też uwagę na poważne wyzwania infrastrukturalne w Syrii, szczególnie dotyczące niedoborów energii elektrycznej i nierównego dostępu do zasobów między obszarami miejskimi i wiejskimi.

Kilku rozmówców argumentowało jednak, że Syria posiada obecnie silniejszą infrastrukturę edukacyjną niż Liban, pomimo zniszczeń spowodowanych wojną, szczególnie w kontekście edukacji publicznej. Uczestnicy wyjaśnili, że bardziej scentralizowany publiczny system edukacji Syrii pozwolił niektórym instytucjom kontynuować działanie nawet w okresach konfliktu.

Rozmówcy opisali też rosnące poczucie optymizmu wśród Syryjczyków, którzy wierzą, że konflikt może w końcu dobiec końca.

Jednocześnie uczestnicy podkreślali, że dostęp do szkolnictwa wyższego wśród uchodźców syryjskich pozostaje niezwykle ograniczony. Carol Abdul-Khalek zauważyła, że tylko bardzo niewielki odsetek uchodźców na całym świecie (około 5%) zdołał uzyskać dostęp do edukacji wyższej.

Programy stypendialne takie jak DAFI były wielokrotnie wymieniane jako ważne, lecz bardzo ograniczone możliwości dla studentów-uchodźców.

Sektor Organizacji Pozarządowych i Humanitarny (Liban i Syria)

Zarówno w Libanie, jak i w Syrii organizacje pozarządowe i humanitarne odgrywają kluczową rolę we wspieraniu dostępu do edukacji w czasach kryzysu.

Rozmówcy pracujący w organizacjach humanitarnych opisali rosnące przejście w kierunku zintegrowanych podejść łączących edukację ze wsparciem zdrowia psychicznego, fizycznego, pomocą w zakwaterowaniu, żywieniem i działaniami rekreacyjnymi.

Rym Dada-Husseini opisała praktyczne inicjatywy Rotary Club, w szkołach funkcjonujących jako schrony - zapewnianie gorących pryszniców, czy artykułów higienicznych takich jak szczoteczki do zębów oraz systemów filtracji wody.

Rozmówcy wielokrotnie podkreślali znaczenie solidarności społecznej i wzajemnego wsparcia w libańskim społeczeństwie w czasach kryzysu.

Nooramaria Parikka, której rola obejmuje zapewnienie, że działania różnych organizacji pozarządowych nie pokrywają się i pomoc jest świadczona w całym spektrum i regionach, opisała, jak duży nacisk organizacje pozarządowe kładą na edukację nieformalną: wielosługowe centra społecznościowe zapewniające edukację, wsparcie psychospołeczne, zajęcia rekreacyjne, usługi żywieniowe i programy informacyjne mające na celu pomoc wrażliwym dzieciom w powrocie do edukacji.

Nooramaria wyjaśniła również, że organizacje pozarządowe coraz bardziej koncentrują się na wsparciu edukacyjnym w schronach. Początkowo napotykało to opór, ponieważ edukacja nie była uważana za wystarczająco "ratującą życie" w porównaniu z innymi priorytetami humanitarnymi. Z czasem jednak ministerstwa i koordynatorzy humanitarni stopniowo opracowali wyraźniejsze ramy umożliwiające organizacjom pozarządowym świadczenie wsparcia edukacyjnego i rekreacyjnego w schronach.

Uczestnicy pracujący w UNICEF i UNHCR opisali też szersze zmiany instytucjonalne w samym sektorze humanitarnym. Wcześniej, szczególnie w 2011 roku, gdy do Libanu przybyła pierwsza fala uchodźców syryjskich, odpowiedź, w tym sektora edukacyjnego, była kierowana przez UNHCR. W ostatnich latach, w ramach "humanitarnego resetu", mandat edukacyjny przesunął się ze wspólnej odpowiedzialności UNICEF i UNHCR wyłącznie na UNICEF, podczas gdy UNHCR skupił się bardziej na relokacji uchodźców i trwałych rozwiązaniach. Wiązało się to jednak ze zmniejszeniem łącznej puli donatorów przeznaczonej na sektor edukacyjny.

Nooramaria Parikka wspomniała o planie reagowania dla Libanu, stwierdzając, że działania organizacji pozarządowych miały przejść od charakteru humanitarnego do bardziej rozwojowego, przechodząc na ramy współpracy z bardzo podzielonego sektorowo podejścia. Przy kryzysach następujących jeden po drugim było to wyzwaniem. ONZ docenia jednak kruchy kontekst Libanu i skupia się obecnie na tym, jak sprawić, by pomoc była bardziej skoncentrowana na wzmocnieniu systemu i rozwoju, tj. starając się uczynić system bardziej odpornym i stopniowo przechodzić do podejścia rozwojowego, jednocześnie dostosowując się do libańskiej rzeczywistości niestabilności i ciągłych kryzysów.

Jednocześnie ONZ finalizuje bardziej ogólną strategię powrotu Syryjczyków, tj. transfer ich świadectw i akredytacji, w celu zapewnienia płynnego przejścia do syryjskiego systemu edukacji. Działanie jest wspierane zarówno przez fundusze libańskie, jak i syryjskie — libańskie wspierające powrót i syryjskie wspierające integrację po przybyciu do Syrii.

Wnioski

Niniejszy raport zbadał dostęp do edukacji w krajach Bliskiego Wschodu dotkniętych kryzysem, koncentrując się na Libanie, Syrii i relacji między nimi poprzez wysiedlenia i migracje.

Wyniki badań pokazują, że zakłócenia edukacyjne są jedną z najpoważniejszych, a zarazem najczęściej pomijanych konsekwencji przedłużającej się niestabilności w regionie. Wyzwania edukacyjne są kształtowane przez wzajemne oddziaływanie konfliktu, wysiedleń, infrastrukturalnego załamania, kryzysu gospodarczego, niestabilności politycznej i szerszych presji humanitarnych.

Materiał z wywiadów dodatkowo pokazuje, że zakłócenia edukacyjne wykraczają daleko poza samo zamykanie szkół. Wpływają na zdrowie psychiczne, mobilność społeczną, perspektywy zatrudnienia, przyszłe aspiracje, stabilność społeczności i szersze kwestie odbudowy narodowej.

Badanie uwypukla pogłębiające się nierówności między publicznym a prywatnym systemem edukacji w Libanie, szczególnie gdy szkoły publiczne coraz częściej służą jako schrony, a instytucje prywatne zachowują większą zdolność do kontynuowania działalności.

Wyniki pokazują też, jak powtarzające się kryzysy — załamanie gospodarcze, pandemia Covid-19, eksplozja w Bejrucie i trwający konflikt — spowodowały skumulowane zakłócenia edukacyjne przez wiele lat.

Jednocześnie raport identyfikuje ważne przykłady adaptacji i odporności. Obejmują one ewolucję nauki zdalnej od improwizowanych metod nauczania opartych na komunikacji przez WhatsApp do bardziej ustrukturyzowanych systemów wspieranych przez rząd, rosnące zaangażowanie organizacji pozarządowych w edukację w schronach i środowiskach wsielonych oraz stopniowe oznaki odbudowy edukacyjnej w niektórych częściach Syrii.

Podsumowując, chociaż wyzwania stojące przed edukacją w Libanie i Syrii pozostają poważne, badanie pokazuje, że systemy edukacyjne w kontekstach kryzysowych charakteryzują się nie tylko zakłóceniami, ale także ciągłymi wysiłkami na rzecz utrzymania, adaptacji i stopniowego odbudowywania dostępu do nauki w niezwykle trudnych warunkach.

Bibliografia

Wywiady z:

Rym Dada-Husseini — Skarbnik Rotary Club i wykładowczyni grafiki komputerowej na Uniwersytecie Balamand

Balsam Gharib — Analityczka ds. Badań i Danych na Amerykańskim Uniwersytecie w Bejrucie

Carol Abdul-Khalek — Asystentka ds. Trwałych Rozwiązań w UNHCR Liban

Nooramaria Parikka — Oficer ds. Edukacji w UNICEF Liban

1. R. Baddour, dr S. BouJaoude. 2025. "The Educational System in Lebanon: A Red Alert After the 2024 Israeli War". Dostępny pod adresem: <https://asfariinstitute.org/2025/05/05/ggco-op-ed-10/>
2. SARD. 2025. "The State of Education in Syria". Dostępny pod adresem: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/state-education-syria>
3. Save the Children. 2025. "Child Atlas". Dostępny pod adresem: https://www.childatlas.org/atlas?indicator1=ROFST_1&topic1=ED.AC
4. UNESCO. 2026. "Primary completion rate, total (% of relevant age group)". Dostępny pod adresem: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.CMPT.ZS>
5. UNICEF. 2025. "A new chapter for education in Syria: Back-to-Learning campaign presents new opportunities to millions of students in Syria". Dostępny pod adresem: <https://www.unicef.org/syria/press-releases/new-chapter-education-syria-back-learning-campaign-presents-new-opportunities>
6. UNICEF. 2025. "Decline in children's mental health, nutrition and education after the war in Lebanon: UNICEF". Dostępny pod adresem: <https://www.unicef.org/lebanon/press-releases/decline-childrens-mental-health-nutrition-and-education-after-war-lebanon-unicef>
7. University of Cambridge. 2024. "War in Lebanon has turned a decade of education crisis into a catastrophe – report". Dostępny pod adresem: <https://www.cam.ac.uk/research/news/war-in-lebanon-has-turned-a-decade-of-education-crisis-into-a-catastrophe-report>